

Zeitschrift: Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum
Herausgeber: Litteris Conradi Orellii et Soc.
Band: - (1747)
Heft: 6

Artikel: I. Iacobi Zimmermanni examen argumentorum, quibus suam de fato stoicorum sententiam olim impugnaverat Cl. Buddeus [...]
Autor: Zimmermann, Jacob
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-394600>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 27.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

J. JACOBI ZIMMERMANNI
 Examen Argumentorum,
 quibus suam de FATO Stoicorum sen-
 tentiam olim impugnaverat

Cl. BUDDEUS *Theologus Jenensis Clarissimus,*
 Ὁ πρῶτος ἐν Ἀγίοις.

PLures effluxere anni ex quo conscripseram
 Dissertationem de Fato Stoicorum, quæ in
Museo Bremensi primum occupat locum. In
 ea probare aggressus sum, Stoicos a Cl. J.
 THOMASIO, & Cl. BUDDEO, qui vestigia Tho-
 masii pressit, gravissimi erroris *Spinozismi*, uti ho-
 die appellatur, sine sufficientibus rationibus fuisse
 postulatos. Non male hæc mea Dissertatio a qui-
 busdam Eruditis fuit excepta. Displicuerat ea ve-
 ro, ut sunt diversa hominum judicia, Cl. BUD-
 DEO tum temporis Theologo Jenensi præstantis-
 simo. Eum in finem in additamentis *Isagogæ in*
universam Theologiam adjectis eam impugnandam
 esse existimavit. Ego vero quamprimum hanc
 refutationem conspexeram, debiliorem eam esse

existimavi, quam ut a sententia me mea dimoveri paterer: miratus quin etiam sum Cl. *Buddeum* ad *Thomasii* rationes semper provocare, ejusdemque argumenta repetere, simul vero alto silentio involvere responsa Cl. *Thomasio* data, quod legenti *Disertationem* meam pulchre constabit. Cum vero tum temporis amore *Historiæ Philosophicæ* essem captus, examini subjeci Cl. Theologi refutationem, eamque *Disquisitionibus* meis de *Viris Eruditis Atheismi suspectis* adjungendam putavi, prout id ex *Conspectu Operis* mei in *Helvet. Bibliotheca*, & *Temp. Helvetic.* repræsentati constat. Quoniam vero ita providente Optimo Numine ante decem annos docendæ *Theologiæ* admotus eram hæc *Studiorum* genera abjeci, aliis quippe intentus jam curis & laboribus. Cum vero nuper in manus venisset Cl. & Amicissimi *ALBRECHTI* *Lycæi Francofurtani* *Rectoris* dignissimi de *Prono-æa Epicurea* *Disertatio*, invitatus quasi ab eo fui, ad ea, quæ contra Cl. Theologum scriptis consignaveram, edenda & Museo huic nostro inferenda. Antequam vero ipsa Cl. *BUDDEI* argumenta expendam, generalia quædam huic *disquisitioni* præmittenda esse puto.

Imum est: Ipsi Clarissimi Viri, qui *Theologiam Stoicam* impugnant, fatentur, *Stoicos* non semper in hoc *Argumento* sibimet ipsis constare, sed diversis uti sententiis, quæ mox in hunc, mox in alterum sensum rapi possint. Quomodo vero his concessis probari possit, *Stoicos* certum aliquod & sibi per omnia constans *Systema* de *Deo*, *mundo* & *homine* statuminasse, fateor me nescire. Dabimus quædam *Virorum doctorum* ut thesin
hane

hanc probemus, testimonia: *Celeberrimus & Amicissimus BRUCKERUS*, Vir si quisquam alius Historiæ philosophicæ peritissimus, in *Historia Critica Philosophiæ*, opere ætatem laturo Tom. I pag. 910 ita loquitur: *Non ab re erit observasse Stoicos præstantiores plerosque non semper consensisse, sed in diversa abeuntes Zenonis Systema sæpiuscule reliquisse. Id quod non Epictetus tantum, Seneca & his similes fecere, sed a Chrysippo quoque, Diogene, Panætio & Posidonio factum est.* Ipse δ *Μαχαρίτης Cl. Buddeus Exercitat. de Spinozismo ante Spinosam p. 322.* Fuit, inquit, hoc commune *Veterum Vitium systemata male coherentia sibi formare: paucissimique solliciti de eo fuerunt, quo pacto sententias, quas defendebant, inter se connectere, & in justum redigere ordinem possent.* Clarissimus & doctissimus *Albrechtus* *Disertatione supra laudata p. 17.* ita sapienter judicat: *Primo æquum postulare videntur Viri sapientissimi, cum sciscunt, non ex gloriosis hujus vel illius Stoici verbis disciplinam hujus generis æstimari debere. Nonne autem eodem jure postulari posse videtur, non ex durioribus hujus vel illius Stoici verbis disciplinam hujus generis æstimari debere? Antiquissimorum ex porticu Sapientum pleraque intercidisse, notum est; cæteros autem mirifice discordare, nec quod huic placet, ab altero probari, fatentur ipsi stoicæ Philosophiæ enarratores: quin non ipsi solum inter se dissentiunt, sed eosdem a se ipsis dissentire, nec in omnibus constare, vel ex uno facillime discas Seneca, in quo, ut Dn. L. Mosheimius observat, tot legas inter se pugnantia, & doctrinæ quam profitebatur, initiis contraria, ut nullius par sit ingenium omnibus ejus inter se sententiis conjungendis aut conciliandis. Quis autem hinc non intelligit, difficile esse ex tot Scriptoribus tantopere inter se discrepantibus systema disciplinæ stoicænectere, quod*

omnis porticus ut suum deosculetur. Forsan ipsi τῆς Στωας Sapientes, si systema ejusmodi ipsis recognoscere contingat, idem, quod hodie fieri solet, conquerantur, falsa sibi tribui, mentem perverti, inique secum agi, quod opiniones discipuli, vel Doctoris privati, in rationes Magistri vel totius familiae transcribantur. Et Sect. VIII ait: *Plurima quæ Stoicis vitio verti solent consequentia sunt ex ipsorum systemate deducta. Verum multa esse, quæ obsistunt, quo minus omnia liceat alicui tribuere, quæ ex ejus systemate fluere videntur, si quis mihi fidem habere abnuat judicem incorruptum D. Abbatem J. L. Moshemium appello; Qui illud quoque prudenter sciscit, nullum Veterum sapientia Antistitum, ne quid de recentioribus dicamus, innocentem & pium fore, si illa omnia sensisse eos pronuntiare liceret, ad quæ nos præcepta eorum videmus ducere. Hactenus Cl. Albrecht, cujus sententia penitus subscribo.*

II. Existimavi & adhuc existimo, quorumvis hominum de Religione Systemata, sive illi Gentiles, aut Turcæ sint, si modo rei natura id permittat, benigne esse interpretanda: Ego hoc Officium præstiti Stoicis in mea Disertatione, neque ut puto sine fontica causa. Omnes Stoici in universum cæterique Viri docti inter antiquos contendunt, Stoicos constanter docuisse: Dari duas æternas & sibi oppositas substantias, Deum nempe & materiam: dari providentiam ad maxima, medioxima & minima sese extendentem: Deum non solum quid effecerit scivisse, sed & fines intendisse: hominem esse liberrimum. Hæc principia constanter tenere. Quam diu autem illa stant Spinofismus illis nullo jure impingitur.

III. Omnes Interpretes admittunt, obscuriores & duriores Sectæ alicujus phrasæ ex iis locis esse

esse explicandas, in quibus perspicue, clare & rotunde animi sui sensa & decreta exposuerunt: At & hic talia adsunt magno numero.

IV. Perpendendum quid homines in tales perplexitates conjecerit: Admittebant materiæ æternitatem, & tamen aliquam in exornando Universo Deo tribuebant potestatem: Providentiam divinam disertis verbis admittebant, ubi vero ad originem mali moralis & physici deventum erat, & ad quæstionem: Si Deus omnia moderatur, cur malis bene est, bonis male? principia sua male cohærere sentiebant; interim & providentiam & libertatem hominis constanter tuebantur. Inter Christianos sunt Viri Celeb. v. gr. R. SIMON, BEAUSOBRE & alii, qui neque ex voce אֵין neque ex vocibus *κτισειν, ποιειν* &c. Creationem ex Nihilo probari posse asseruerunt; sed ad contingentiam Universi confugiendum esse existumarunt. Iidem in quæstionibus de origine mali & felicitate malorum, infelicitate vero bonorum, multa egregia plane & Stoicis ignota adferunt; simul tamen candide affirmant, difficultates omnes hic occurrentes plane & plene in hac vita solvi non posse. Æquum igitur est, ut hominum majore luce privatorum sententias benigne interpretemur. Quod a me factum esse jure puto.

V. Nihil facilius est quam ex obscurioribus & durioribus veteris Auctoris phrasibus, adjunctis hinc inde aliis principiis, suppressisque iis quæ benigniorem interpretationem admittunt, Systema conficere, quod periculosis consecratis obnoxium est. Ita factum ut habeamus *Spinozistas ante Spinozam, Pelagianos ante Pelagium, Enthusiastas ante Enthusiastas* &c. Immo beneficio hujus Methodi

ex Scriptis Stoicorum, Platoniorum, imo ipsius *Jord. Bruni* monumentis *Leibnitianos* ante *Leibnitium* reperias. Quo jure sciunt illi, qui *Systemata* illa ἀθεῖς παθῶν examinarunt.

VI. Nescio quis morbus ætate nostra quosdam Eruditos adflavit Atheorum inter Veteres numerum adaugendi. Si hos audias, Orientales fere omnes, Græci & Romani, ut de Siamensibus, Chinesibus &c. nihil dicam, talia Systemata admiserunt, quæ Atheismo favent: Utrum hæc cum effatis Pauli ad Romanos de τῷ γινώσκῃ τῆς Θεῆς & bonitate Numinis legem naturalem hominibus concedentis conveniant, judicent alii. Ego assentior Celeberrimis Viris, Hamburgi quondam, imo universi Eruditi Orbis luminibus, *Alb. FABRICIO* & *J. C. WOLFIO* qui ita de hoc argumento pronuntiarunt: *Infelicem & religioni ac humano generi parum utilem, nec honorificum, sed iniquum laborem esse, principes ingeniorum & præstantissimos totius antiquitatis Viros invitos trahere in Societatem Atheorum, & universum Ethnicismum confundere cum Spinozismo atque Atheismo, cum Apostolus quoque in Ethnicorum Sapientibus non tam desideret cognitionem Dei, quam quod Deum, quem ex operibus cognoscebant, non tanquam Deum honore sunt super omnia prosecuti.* *V. Biblioth. Græcæ Lib. III. Cap. VI. pag. 178.*

Hicce in antecessum præstructis ad Examen ipsum Argumentorum contra nos allatorum progredimur.

* * *

§. I.

REpræsentabo autem ipsissima Verba Cl. Theologi, eaque uncinulis quibusdam a meis distinguam, ne ponderi Argumentorum, quibus usus est ὁ Μακρυτης, aliquid detraxisse videar. Ita autem incipit pag. 36. loco citato: „ Occurrunt „ sane in Stoicorum scriptis effata haud pauca, „ quæ Cl. Viri asfertis favere videntur, cujusmodi nonnulla & ipse exhibui in introductione ad „ Philosophiam STOICAM ex mente M. ANTONINI Imperatoris. Sed longe plura occurrunt, „ quæ iis e diametro obversantur. Ita nimirum „ res sese habet prout jam monui, & etiam in introductione illa observavi, duplici ratione Effata Stoicorum considerari posse, vel *in se* extra Systema Philosophiæ stoicæ spectata: vel „ *prout ex propriis* & domesticis Philosophiæ istius „ principiis fluunt, ac originem trahunt. *Priori modo* si quædam considerentur, subinde longe „ verissima sunt, pulcherrimaque, ita etiam comparata, ut nihil minus quam Fatum aliquod „ stoicum indicare videantur. Sed si secundum „ *vera & genuina Stoicorum principia* ea explices, „ longe aliter se rem habere deprehendes. „

Responsio: Ut sententiam nostram rite explicemus, ante omnia monemus, nos, dum Stoicorum patrocinium suscepimus, probare noluisse, eos de Deo & Providentia recte per omnia sensisse: hoc in ipsa disertatione & alibi perspicuis verbis monuimus. Hoc unum intendimus, Stoicos ita in hoc argumento locutos, itaque suam sententiam protulisse, ut unum aliquod Systema ex

certis & perspicuis principiis constans ex Scriptis eorum concinnari haud possit : concessimus & adhuc concedimus, posse hinc inde loca perspicua ex Scriptis Stoicorum colligi, ex quibus Systema, *Spinozæ* haud absimile, confici possit. At contendimus simul, ex iisdem monumentis plane huic oppositum Systema adornari posse: unde conficimus nobis hac in parte ad *ἐπιτοχὴν* recurrendum esse: Tale autem Systema quod *Spinozæ* opinioni contrarium est, & quidem ex domesticis Stoicorum principiis petitur in Disertatione nostra exhibuimus. Hæc si observentur, neque Stoicos absolvemus, neque etiam condemnabimus. Cl. BUDDEUS, alique distinguunt Decreta Stoicorum in certa atque domestica principia, secundum quæ cætera omnia splendide & recte, ut ajunt, dicta sint exigenda. At ubi tandem extat illud Systema stoicum e definitionibus, axiomatibus, & propositionibus ita adornatum, cui aliæ propositiones æque claræ atque domesticæ opponi non possint? Hactenus existimavi æquissimam esse omnium Interpretum regulam, ut nimirum loca dubia & obscura ad certa & perspicua Auctorum loca tanquam ad normam exigantur, & ex iis priora elucidentur: at frustra heic ad illam regulam provocatur; æque enim perspicua atque domestica loca, ut ita loquar, ad Stoicos absolvendos possunt ex Scriptis eorum peti, ac ad eosdem damnandos. Hoc adeo apertum est, ut nulla propositio periculosa de Deo, de Providentia, Fato adduci possit; cui contraria, eaque sana & rector opponi non possit. Hinc frustra mea sententia clamant stoicæ Philosophiæ oppugnatores, eos, qui Stoicorum decreta a *Spinozæ*

sen-

sententia abire contendunt ad certa & domestica eorum principia non attendere; potest enim hoc in ipsos qui talia defendunt commodissime retorqueri: certe loca, quæ in Disertatione mea adduxi, perspicua sunt, atque e domesticis eorum principiis petita: Neque mirum est nos hoc in argumento hæerere dubios & suspensos, non enim videntur unquam Stoici cogitasse de Systemate aliquo concinnando, in quo omnia, quæ de Deo, Providentia & Religione naturali dici possent, apte inter se essent connexa, & certis atque perspicuis principiis cohærentia: Tale saltem in Stoicorum Scriptis non legi. Systema vero *Spinozæ* quo tendat, vident omnes, qui quid ex certis ratiocinandi legibus consequatur perspectum habent. Atque hæc sunt, quæ oblitere hæctenus, quominus Stoicos *Atheismi* vel *Spinozismi* reos postulare. Interim si quisquam mortalium ab iis opinionibus abhorret, quæ libertati divinæ & humanæ insidias struunt, is ego sum.

§. II.

Pergit Cl. BUDDEUS: „ Haud raro Stoicos
 „ ita loqui ac si Deum pro Societatis humanæ
 „ vinculo omnique juris fundamento habuerint,
 „ lubens equidem fateor: Sed vera & genuina
 „ ratio erat, quod Deum ceu animam mundi
 „ per totum hocce Universum diffusum crede-
 „ rent, cujus pars quædam, scilicet mens in
 „ singulis esset hominibus. Hinc homines par-
 „ tes esse Universi, & inter se cognatos contem-
 „ debant, quorum adeo esset, neminem lædere,
 „ se ipsum sincero amore prosequi, & quæ re-
 „ liqua erant Juris Nat. Capita. Ad hoc proban-
 „ dum provocat ὁ Μάκκαγιός ad ea, quæ singu-

„ Iari Disfertatione Antonino Philofopho præ-
 „ miffa dixerat. „

Resp. (1.) Quæ de Anima mundi a Beato Viro dicuntur explicatius tradi debuiffent, de quo tamen infra dicendi occasio fuppeditabitur. (2.) Si dixiffent Stoici, mentes noftras ex Deo effe delibatas, erraffent quidem; at id non fubverteret propofitionem de origine Juris divina. (3.) Loca EPICETI & PLUTARCHI, quæ in Disfertat. noftra attulimus, ad probandum existentiam Numinis, feu potius perfuafionem de existentia Numinis fecundum Stoicos omnium officiorum in Societate Civili vinculum effe; nihil de caufa juris a B. Viro in medium producta innuunt. Considerabant Stoici univerfum mundum tanquam unam aliquam Civitatem hominesque a Deo in hunc mundum tanquam membra unius Reipublicæ demiffos. Sublata igitur perfuafione de Deo & Providentiâ tolli mutua hominum officia afe-rebant. Hoc docet excitatus a nobis ARRIANI locus: docent hoc ipfum loca alia Stoicorum: notum CICERONEM in libris *de Officiis* ut plurimum Stoicos fecutum. Is autem Lib. III. Sect. 6. ita de hoc Argumento loquitur: *Qui autem civium rationem dicunt habendam, externorum negant, hi dirimunt communem humani generis Societatem, qua sublata beneficentia, liberalitas, bonitas, juftitia, funditus tollitur: quæ qui tollunt, etiam adverfus Deos immortales impii judicandi funt. Ab iis enim conftitutam inter homines Societatem evertunt: cujus Societatis arctiffimum vinculum eft magis arbitrari effe contra naturam hominem homini detrabere commodi fui caufa, quam omnia incommoda fubire vel externa corporis, vel etiam animi, quæ non vacent juftitiæ.* Idem Cicero

Cicero Cap. 5. hujus libri naturæ nostræ rationem legem divinam vocat. Ita loquitur SOCRATES, PLATO, SENECA, aliique Viri doctissimi inter Veteres. Vide passim Comentatores ad Off. Ciceronis, GRÆVIUM cum primis ad Lib. III cap. 5 & 6tum. Plane aliud vinculum Societatis humanæ posuerunt Stoici, quam hic a Cl. Viro fingitur. Præter loca citata egregie hoc mutuum vinculum Stoicorum explicuit Isacus CASAUBONUS in Comment. ad Sat. III. Persii, qui huic Sectæ addictus erat. Poëtæ verba ita sonant:

*Discite O Miseri & causas cognoscite rerum,
Quid sumus, & quidnam victuri gignimur, ordo
Quis datus, aut metæ quam mollis flexus & unde,
Quis modus argento, quid fas optare, quid asper
Utile nummus habet: patriæ charisque propinquis
Quantum largiri deceat: quem te Deus esse
Jussit, & humana qua parte locutus es in re.*

Ad ultimum versiculum ita commentatur CASAUBONUS. *Obserua divinam vocem Deus non Dii. Nam ita passim Seneca; M. Antoninus & Arrianus, atque alii e porticu doctores; qui etsi loquebantur cum vulgo, & sæpe Deos Deorumque nomina in ore habebant, in explicandis suæ Scholæ decretis Deum unum prodebant causam efficientem hujus Universi: sicut notum est e M. Tullio, Seneca, Laërtio, Zenone atque aliis. Et humana qua parte &c. Humana res est universi humani generis Societas: adhuc igitur $\pi\rho\epsilon\pi\tau\epsilon\iota$ loquitur. Nam homo quatenus homo est habet $\sigma\chi\epsilon\sigma\iota\nu$ & naturalem conjunctionem cum omnibus hominibus: Sed illud generale officium restringitur postea aliis, ut dicam cum Stoicis, orbibus minoribus: qui eo expressius intelliguntur, quo patent angustius. Inde est quod*

quod privatas charitates plures curant, quam publicam Civitatis aut regni utilitatem: nam ad universum mundum suas cogitationes referre, quam pauci sunt quibus vel solum in mentem unquam venerit? Stoici vero corrigendi hujus erroris gratia, unde multa in vitam peccata manarent, soliti suos non tantum ad universæ humanæ rei, ut heic contemplationem hortari, sed etiam ad totius rei Universitatis: Quippe omne hoc unum esse, cujus pars imo membrum homines sint; singulas autem civitates esse quasi totidem Universi domos. Quicquid instituerent homines, aut quicquid illis usu veniret, in ejus æstimatione oculos semper debere ad Universitatis considerationem erigi; ex qua cogitatione illum fructum perciperent, ut nihil agerent; quod cuiquam mortalium noceret; nihil iniquo ferrent animo, quod magnus ille Rector decrevisset; certi omnia ab Eo sic administrari, quomodo ad Universitatis salutem expediat: nihil porro universo mundo expedire, quod privatim singulis non sit conducibile. Jure igitur M. Antoninus libro III scribit, nihil adeo ad magnanimitatem valere, quam si norimus casus hujus vitæ recte æstimare: quod ita explicat ex superiore doctrina: Ὀυδὲν ἔτιως μεγαλοφροσύνης ποιητικόν, ὡς το ἐλεγεῖν ὁδῶ καὶ ἀληθεῖα ἕκαστον τῶν τῶ βίῳ ὑποπιπλονίων δυναθαι· καὶ το αἰεὶ ἔτιως εἰς ἀύλα ὄραῖν ὡς τε συνεπιβαλλεῖν ὅποιω ἴνι τῶ κοσμῶ ὅποιαν τινὰ τῆτο χρεῖαν παρέχομενον, τινὰ μὲν ἔχει ἀξίαν ὡς πρὸς το ὅλον, τινὰ δὲ ὡς πρὸς τον ἀνθρώπον παλίτην ὄντα πόλεως τῆς ἀνωτάτης, ἢς αἰ λοιπαὶ πόλεις ὡς περ οἰκίαι εἰσι. i. e. Nihil perinde magnanimitatem ingenerat atque expedite vereque discutere posse unum quodque eorum, quæ in vita contingunt; eademque sic intueri semper, ut mentem simul subeat, quali mundo, qualem usum hoc præbeat, quamnam Universi respectu dignitatem obtineat, quamnam, hominem

minem quod attinet, qui civem agit supernæ illius, cuius reliquæ civitates istæ quasi familiæ existunt. Hactenus Casaubonus, qui plura hunc in sensum adducit loca, & confer GATAKERUM ad Lib. II. A. Philosophi Sect. XVI. Ex quo patet, longe alius, quam quæ adfert Cl. Buddeus, principiis Societatis vinculum ex mente Stoicorum inniti. Mirum est autem, Beatum Virum ad disertationem suam Antonino præmissam provocasse, probaturum Stoicos ideo existentiam Dei pro Juris principio habuisse, quod mens esset pars Dei. Nihil enim ejusmodi ipsemet dixit B. Vir, sed plane contrarium; proferamus quædam: Sect. XV. Cap. VII. de hoc argumento agit: *Alterum vero, inquit, fundamentum, cui hanc doctrinam Stoici superstruunt, illud est, quod homo sit pars Universi & membrum magnæ istius atque universalis Societatis.* Provocat, ad hoc probandum ad Antonini quædam loca, & ad Senecam. Quæ si adducemus omnium optime refutant ipsius Buddei interpretationem. Ita autem loquitur. *A Philosophus ex versione duntaxat, ne prolixior sim: Ramus a proximo amputari ramo non potest, quin & a tota arbore resecetur; sic homo etiam ab uno avulsus homine non potest non etiam a toto excidisse cætu. Et ramum alius aliquis: homo vero ipse se ipsum a proximo separat; dum eum odit, aut averfatur: ignorat autem etiam a tota civili Societate eadem ratione se abrumpi. Verum tamen hoc habemus munere Jovis, qui hanc Societatem constituit, ut rursus ad crescere proximo, & pars esse totius possimus.* Idem Lib. VII. Sect. 13. *Quam rationem in unitis & compactis corporibus habent membra, eam obtinent ratione prædita animalia in divisis, præparata ad unam quandam actionem. Hoc eo magis animum tuum tan-*
get,

get, si crebro tibi ipsi dicas: membrum sum ejus, quod est ex ratione præditis conflatum, corporis. Si autem dicas, te esse partem, nondum ex animo diligis homines, nondum ex certa veri honestique comprehensione & intelligentia beneficentiæ usus te delectat: adhuc decoris tantum causa illam exerces, non ut qui dum aliis benefacis, fructum ipse tuæ beneficentiæ maximum percipias. Lib. X. §. VI. Quatenus vero mihi cognatio quædam est cum partibus, quæ sunt ejusdem generis, nihil agam, quod a bono communitatis sit alienum, immo potius congeneribus studens, ad communem utilitatem omnes meas actiones dirigam & a contrario avertam. Ita tandem loquitur Seneca Epist. 95. Membra, inquit, sumus corporis magni, natura cognati sumus, ex iisdem, & in eodem geniti, amorem nobis indidit mutuum, ex ejus lege miserius est nocere, quam lædi. Societas humana lapidum fornicationi similis est, cui si se lapis unus subtraxerit, ruent omnia: omniumque lapidum ex æquo interest, singulos in suo loco & officio continere. Hæc sunt loca illa, ex quibus B. Vir ostendere voluit, Stoicos ideo juris omnis fundamentum in persuasione de Numinis existentia ponere, quod mens humana pars sit Numinis: fateor, me non tam acutum cernere, ut talia in civitatis locis videam.

§. III.

„ Quod dicitur (pergit Cl. Buddeus) Stoicos
 „ Deum a mundo distinxisse, non aliter admitti
 „ potest, quam si per mundum intelligas materi-
 „ am, a qua licet Deum distinxerint, simul ta-
 „ men eum cum illa arctissimo vinculo conjun-
 „ xerunt, adeo ut eum pro anima mundi habe-
 „ rent. Quod vel innumeris, si opus esset,
 „ comprobari posset testimoniis; sed sufficient,
 „ quæ

„ quæ ex M. Aurelio Imperatore attuli in intro-
 „ duct. ad Philosoph. stoicam Sect. III. segm. 3.
 „ pag. 34.

Resp. Concedit ergo Cl. Vir, Stoicos, Deum
 a materia distinxisse: quod si hoc est, Deus &
 materia vel mundus seu Universum non sunt una
 quædam substantia, quod statuit *Spinoza*. At ar-
 ctissime cum mundo, inquit, conjunxerunt Sto-
 ici. Sed dicendum tandem, in quo arctissima il-
 la conjunctio consistat. Certe ubique causam ef-
 ficientem & materialem distinguunt; distinguunt
 inter Deum & materiam. Hæc sunt domestica
 eorum principia, ut omnibus notum est. Ubi au-
 tem de operationibus Dei in mundum loquun-
 tur, statuunt aliquam Dei & mundi conjunctio-
 nem; adeo ut Universorum nomine non solum
 ipsum mundum, sed & Deum ipsum compre-
 hendant; ita tamen, ut quotiescunque agant de
 Deo & mundo separatim, ita semper loquantur
 ut aperte significant, se aliud Dei, aliud mundi
 nominé intelligere. Aperiunda ergo fuisset illa
 conjunctio Dei cum materia ratio, antequam
 consectaria inde deducerentur. Cogitemus quæso,
 quam nos qui Christiani dicimur, conjunctio-
 nem Dei & rerum omnium in mundo statuamus. Con-
 tendimus Deum materiam omnem, postquam
 eam creavit, singulis momentis conservare, in
 eam agere, eam movere: dicimus Conservatio-
 nem esse continuatam creationem: dicimus Deum
 esse omnipræsentem, id est nullam materiæ par-
 ticulam esse, cui Deus non adsit singulis mo-
 mentis, & in quam vim suam non exercent. De
 mente nostra ita loquuntur plerique, ut conten-
 dant, non solum substantiam ejus; sed & facul-
 tates, imo facultatum exercitium, sine potentis-
 sima

sima Dei operatione, subsistere per momentum non posse. S. Litteræ nos in Deo vivere moveri & esse testantur. Ex Eo, per Eum & in Eo omnes res esse dicuntur, ut de phrasibus multis, quibus habitatio Dei in fidelibus exprimitur, (*) nil dicam. Hæc sane aliquam Dei & mundi conjunctionem inferunt, non tamen efficiunt, ut Deus & mundus una fiat substantia. At, inquit B. Vir, Deum pro anima mundi habuerunt. Speciosa hæc & sæpius repetita Objectio est, quam post Cl. *Thomasium*, B. Vir, aliique Viri docti referunt, dicentes Stoicos Deum, uti in Scholis loquimur, pro forma mundi *informante*, non *adsistente* habuisse. Mihi hæc objectio tanti non videtur esse ponderis, quanti videtur iis, qui a me in hoc argumento dissentiunt, præsertim quod hæc loquendi ratio Scholasticis usurpata, Stoicis ignota fuerit. Sit autem, si ita velint Viri Docti, Deus anima mundi ex mente Stoicorum, num ergo probatum est, Deum & mundum unam absolvere substantiam? Certe hoc idem esset, ac si quis diceret, mentem & corpus unam absolvere substantiam, quia in homine utræque substantiæ arctissime sunt conjunctæ. An conjunctionis ratio inter mentem & corpus adeo nota est, ut ex hac conjunctione translata ad Deum, certo & evidenter inferri possit, qualis inter mundum & Deum connexio sit? Dicendum ergo foret quousque illam conjunctionis rationem urserint Stoici. Neque hic unus vel alter locus obscurior, aut durior loquendi ratio pro norma interpretationis omnium aliorum locorum contraria docentium habendus est, silentio plane involutis omnibus,

quæ
 (*) Vide sis Act. XVII: 18. Coloss. I: 16. 17. Rom. XI: 36. &c.

planiore sensum fundere possunt. Certe tot loca sunt in quibus mundum a Deo distinguunt, & Imperium Dei in omnia illi constanter tribuunt, ut mirum sit urgeri illam Distinctionem: unum alterumve adducamus. *M. Antoninus Lib. VI. Sect. 36.* ita loquitur: *Asia Europa Orbis sunt anguli: Mare quodvis guttula: Athos mons ejusdem globula, tempus omne instans punctum ævi, parva omnia caduca, evanida, proveniunt indidem universa, a Mente communi illa vel directe profecta, vel per consequentiam necessariam, etiam rictus leonis, & venena & noxium quodvis, sicut spina & lutum NB. quæ rerum illarum pulchrarum & speciosarum appendices sunt; noli ergo ista ab eo quem colis aliena opinari, sed rerum universarum Originem tecum perpende. Qui presentia vidit cuncta vidit, tum quæ ab æterno fuere, tum quæ in æternum futura sunt, cuncta enim cognata sunt & uniformia. Vide ad h. l. Gatakerum. Seneca de benefic. Lib. VI. cap 23. Dii (inquit) prima illa constitutione, cum universa disponent, etiam nostra viderunt, rationemque hominis habuerunt: in nostras utilitates principio rerum præmissa mens est, & is ordo mundo datus, ut appareat curam nostri non inter ultima habitam. Idem Stoici teste Cicerone de N. D. cap. LIII asserunt, mente consilioque divino omnia in hoc mundo ad salutem omnium conservationemque admirabiliter administrari.*

Juvenalis Sat. X. v. 346. ex mente Stoicorum ita loquitur:

Nihil ergo optabunt homines? si consilium vis,

Permittes ipsis expendere Numinibus, quid

Conveniat nobis rebusque sit utile nostris:

Nam pro jucundis aptissima quæque dabunt DI

Carior est illis homo quam sibi.

Vide ad h. l. Commentatores.

Denique Seneca Cap. XXXII. Lib. IV. de Benef. Nota est illis operis sui series, omnium illis rerum per manus suas iturarum scientia in aperto semper est, nobis ex abdito subit. Num ita loqui potest qui Deum cum mundo confundit? At videamus, quoniam ad Disertationem Antonino præmissam provocat B. Vir, qua ratione ibi probet Deum cum mundo arctissime conjunctum: Fatetur pag. 3. 4. testimoniisque probat, Stoicos per Deum intellexisse mentem, vel rationem per naturam rerum omnium intentam & commentem. Post hæc ita pergit: „ Ita in universum omnes Stoïci, qui Deum pro Anima mundi venditabant. Istud vero & hic sibi vult Antoninus, & alibi quoque aperte docet; Namque & Lib. VI. Sect. 29. Opificem mundi, hoc est Deum, rerum naturæ semper intime adesse scripsit: Ἐπι τῶν ὑποφύσεως συνεχόμενων ἔνδον ἔστι καὶ παραμένει ἡ καλλισκευασασα δύναμις. i. e. In his quæ natura continentur, remanet, intusque est vis ea opifex. Et alibi: Μηκέτι μόνον συμπνεῖν τῷ περιεχομένῳ ἀέρι, ἀλλὰ ἤδη καὶ συμφωνεῖν τῷ περιεχομένῳ πάντα νοεῖν, ἔ γάρ ἡ τῶν ἡττων ἢ νοεῖν δύναμις πάντις κεχῆται, καὶ διαπεφοιτῆκε το σπασαὶ δυνάμενω, ἢ περι ἢ ἀερωδῆς τῷ ἀναπνεύσαι δυνάμενω. i. e. Non jam tantum una spirandus est universus aër, sed & consentiendum cum Mente, quæ universa complectitur: Haud enim minus vis intellectrix ubique circumfusa est, & omni qui trahere potest, se ubique ingerit, quam communis hic aër omni spirare volenti. Lib. VIII. Sect. 45. Nimirum Deum non tantum esse Animam mundi hic docuit Antoninus, sed & homines ipsos divinæ hujus essentiae, sive animæ mundanæ esse participes

,, cipes. Plane ad eius mentem Seneca : To-
 ,, tum hoc , quo continemur & unum est,
 ,, & Deus est : & Socii ejus & membra su-
 ,, mus epist. 97. Atque inde, etiam evenit, ut
 ,, Deus tum exteris stoicis, tum etiam sæpius
 ,, Antonino nostro *Naturæ* nomine veniat. Sic ἡ
 ,, των ὁλων φυσικῶν τὸ ἐργον ἔχει, τὰ ὡς δὲ
 ,, ὄντα ἐκεῖ μετατιθεναί, μεταβαλλεῖν, αἰρεῖν ἐνθεῶν
 ,, καὶ ἐκεῖ φερεῖν. Universi natura hoc agit, ut
 ,, quæ hoc modo habet alio mutet, & ex uno
 ,, loco in alium res transferat. Sed omnes qui-
 ,, dem Stoicorum, quos de Deo fovebant erro-
 ,, res, unico quasi fasciculo accurate complexus
 ,, est Jacobus *Thomasius* de exustione mundi stoi-
 ,, ca Disfertat. XIV. Docebant enim Deum intime
 ,, insinuatum esse mundo, & quidem per mo-
 ,, dum partis formalis, qualis est anima in cor-
 ,, pore, ita ut cum eo constituat unum per se
 ,, compositum, alterque alteri & nomen suum
 ,, & proprietates communicaret. Istud quidem
 ,, recte adferebant, & *Antoninus* quoque docuit,
 ,, intime adesse Deum mundo. At in eo plane
 ,, falluntur, quod Deum I) partem Universi for-
 ,, malem facerent. II) idque Deum mundo esse,
 ,, quod anima est corpori, adeoque III) Deum
 ,, cum mundo unum per se constituere, & IV)
 ,, nomina quoque & proprietates utrumque ha-
 ,, bere communes docebant. Id quod copiose,
 ,, eruditissimeque demonstravit J. *Thomasius* l. cit.
 ,, Nec *Antoninus*, utut sæpius cæteris Stoicis
 ,, longe sanior sit, ab hoc errore immunis est:
 ,, dum enim mentem per universam rerum natu-
 ,, ram penetrare dixit, sine dubio ejusmodi uni-
 ,, onem intellexit, qua corpori juncta est anima.
 ,, Præterea dum *Naturæ* nomine Deus pariter ac

„ mundus illi venit, idem utrique nomen illi tri-
 „ buit, & cum cœteris Stoicis plane se consen-
 „ tire demonstrat. „ Ita Beatus Vir.

§. IV.

Perveſtigemus ſingula diligentius. Et primo
 quidem fatemur, Stoicos dixiſſe, Deum eſſe Ani-
 mum per totum Univerſum intentum: at inde
 ſequi, Deum eſſe Animum mundi eo ſenſu, quo
 ſumit Beatus Vir, nempe Spinozæ, nemo con-
 ceſſerit, neque locus *Antonini*, qui Deum inti-
 me rerum naturæ ad eſſe dicit, probat, Deum eſſe
 Animam mundi. Adponam ipſa verba integra &
 quidem ſecundum verſionem brevitatis cauſa:
 Ita autem Imperator *Organum, Instrumentum, vas*
quodlibet, ſi id, ad quod conditum eſt, facit, bene ſe
habet. Ibi tamen Opifex, qui condiderat jam abiit:
At in eis, quæ a natura continentur, intus eſt, ibique
reſidet, quæ ea condiderat vis. Proinde magis eam
vereri oportet; exiſtimandamque tibi, ſi ſecundum il-
lius voluntatem te habueris, degèriſque, omnia tibi ex
animi ſententia ſe habere: Sic autem & Univerſo, ex
animi ſententia ſui habent ſe ſua. Num autem hoc
 probat tandem, Deum eſſe animam mundi,
 unamque cum mundo conſtituere Subſtantiam?
 nimirum Vis divina non abeſt a rebus conditis,
 ſed jugiter illis ad eſt, ergo ita eſt in mundo, ut
 mens in corpore, imo ea mens unum facit cum
 mundo. Quis tulerit æquo animo hanc ratioci-
 nationem? An non omnes Chriſtiani docent, De-
 um jugiter cunctis ad eſſe, ea ſingulis momentis
 producere & movere? Neque perſpicuus plane ad
 idem probandum eſt alter locus *Antonini B. V. ci-*
tatus. Per το νοερον παντα περιεχον intelligit men-
 tem omnes mundi partes pererrantem: huic con-
 venien-

venienter esse agendum primo docet perspicuis verbis; nimirum το συμφορνειν. Deinde metaphoricis verbis idem exprimit per το attrahere. Videtur esse sensus talis: Quemadmodum aërem ubique circumfusum quilibet possunt attrahere; ita Deorum voluntati ubique vim suam exercenti convenienter agere possunt omnes. Vidit tamen hic animam mundi *Gatakerus*. At sit ita, num sequitur mens, seu Deus ubique activitatem, liceat hac voce minus latina uti, suam etiam in homine egerit, ergo Deus est anima mundi? certe si mens nostra est pars Dei, ut B. Vir vult, quid opus est monere, ut Deum ubique præsentem seu mentem omnia comitantem attrahamus? neque quod tandem Stoici Deum Naturam adpellarint, sequitur, mundum cum Deo ex mente Stoicorum unam esse substantiam. Quod jam probandum. De diversis notionibus vocis *Naturæ* ex mente Stoicorum jam quidem solliciti haud sumus. Videantur *Lipsius*, *Gatakerus* & Commentatores ad *Ciceronem* de Nat. D. Lib. II. Probabimus duntaxat, Stoicos quando hanc vocem adhibuerunt, ad causam omnium rerum primam notandam, ita loqui, ut satis pateat, eos Deum & mundum pro una eademque substantia non habuisse. Proferamus exempla ex ipso *Antonino*. Lib. VIII. Sect. 20. ait: Ἡ φύσις ἰσοχασαὶ ἕκαστα ἔδειν τι ἑλαττον τῆς ἀποπληξεως ἢ τῆς ἀρχῆς τε καὶ διεξαγωγῆς ὡς ὁ ἀναβαλλων τὴν σφαιραν. *Natura rationem habet rei cuiusque; tam ad finem quam ortum & durationem: quemadmodum & is qui pilam mittit, pilæ scilicet rationem habet.* Hic certe ἡ φύσις a rebus omnibus recte dirigendis pla-

ne distinguitur. Eodem libro Sect. 35. pag. 171. Sicut reliquas facultates rationalium unusquisque fere ab Universi Natura (των λογικων φυσικων) accepit, ita hanc nos ab eadem facultatem accepimus: quod quemadmodum illa quicquid obstat & renititur, in usum suum circumvertit, & in fato disponit, atque ita partem sui facit, ita & animal rationale. &c. De Numine, cuncta hic disponente, sermonem esse, quilibet videt. Quod ipsum certe juxta Antoninum a rebus, quas circumducit, & in suum usum convertit, distinctum quam maxime est. Lib. 9. Sect. I. Ὁ ἀδικῶν ἀσεβεί. Της γὰρ τῶν Ὀλῶν Φυσεως καλίσκουακνικιας τα λογικα ζωα ἐνεκεν ἀλλήλων ὡς ὄφελειν μὲν ἀλλήλα κατ' ἀξίαν, βλαπτειν δὲ μηδὲ μως. i. e. Qui injuste agit impie agit. Quum enim Universi Natura animalia rationalia sui invicem gratia condiderit, ut sibi invicem pro cuiusque dignitate prosint, nec ulla ratione sibi invicem obsint; qui naturæ hoc placitum violat, impie prorsus agit. &c. In eodem paragrapho eandem τῶν Ὀλῶν Φυσιν vocat τὴν ἀληθειαν, καὶ τῶν ἀλλῶν ἀληθῶν ἀπάντων πρώτην αἰτίαν. Eodem paragrapho luculentius adhuc sese explicat Antoninus dicens: Per hoc autem quod dicitur, Universi Naturam istis ex æquo uti, intelligo ista ex æquo evenire ex serie quadam rerum prodeuntium, sibi que invicem succedentium juxta antiquissimum quendam NB. Providentiæ motum, quo a principio illa ad hanc rerum omnium ordinationem & adornationem se contulit, quum rationes quasdam rerum futurarum apud se concepisset, & facultates quasdam existentiarum, transmutationum, & successionum istiusmodi secundas discretevisset. Taceo alia loca, quæ adferri possent; Ex quibus constat Stoicos, dum de Natura Universi locuti sunt, non semper mundum in genere,
 vel

vel Universum eo nomine voluisse significare, sed & Deum causam Universi. Novi quam pulcherrime apud *Ciceronem* Lib. II. alibique, mundum a Stoicis aliquando Deum adpellari, at qui totius rationationis stoicæ seriem, vimque perpendit, facile animadvertet, mundum ideo vocari Deum, quod divinæ rationis vis & efficacia in mundo omnibus partibus constanter, jugiterque se se exerat; simili ratione ac hominem vocamus sapientem, non quod putemus corpus & mentem unam absolvere substantiam; sed quod per actiones externas declaretur, inesse menti facultatem virtutem actionibus exprimendi: hinc illud *Senecæ*: *Nostræ melior pars ratio, Deus totus ratio.*

§. V.

At provocat Beatus Vir ad Jacobum *Thomasium*, quod omnes facere solent stoicæ philosophiæ oppugnatores. Is *Disertat. XIV. de stoica mundi exustione* probare contendit, stoicum Deum formam Mundi (ita loquitur) informantem esse. Pag. 178. de Exustione Mundi stoic. sex Propositionibus hanc suam se sententiam probaturum promittit: 1.) Stoicum Deum intime insinuatum mundo & 2.) quidem per modum partis formalis, 3.) qualis est anima in corpore, ita ut 4.) cum eo constituat unum per se compositum, alterque alteri & 5.) nomen suum & 6.) proprietates communicet. Non nego diligentissime omnium, quotquot unquam stoicos impugnarunt, *Thomasium* in hoc argumento versatum. Quemadmodum autem in *Disertatione de Fato Stoicorum* ni fallor non negligenter ostendi, rationes, quibus *Disertat. XIII.* utitur, non esse omni exceptione majores; debuisset utique ὁ Μακρυτης argumenta mea, quæ opposui *Thomasio* expendere

dere atque rationes adducere cur eas sibi non omnino satisfacere putet : Ita etiam existimo Doctissimum Virum equidem probasse , stoicos Deum arctius quam par erat aliquando cum mundo conjunxisse , minime autem eosdem , Deum & mundum pro unica substantia proprie ita dicta habuisse , quod tamen requiritur si quis Stoicos *Spinozæ* antecessores facere vult. Ibo igitur per singulos illos sex articulos visurus , utrum rationes Thomasi conficiant , mundum & Deum juxta sententiam Stoicorum unicam sensu rigido efficere substantiam.

Prima erga propositio Thomasi hæc est. Secundum Stoicos: *Deus intime insinuatur mundo.* Probat hoc testimoniis *Plutarchi & Athenagoræ.* Hæc propositio nil nos moratur. Non enim utrum Deus dici possit insinuatus , sed quænam illius insinuationis sit ratio , & quousque ea secundum mentem Stoicorum sit extendenda , quaeritur. *Secunda.* *Stoici faciunt Deum partem mundi formalem.* Probat hoc variis locis : seligamus duo , primus est *Senecæ* epist. 65. *Dicunt , ut scis , Stoici nostri , duo esse in rerum natura ex quibus omnia fiunt , Causam & materiam. Materia jacet iners , res ad omnia parata , cessatura si nemo moveat. Causa autem , id est ratio , materiam format , & quocumque vult versat , ex illa varia opera producit.* Ibid. *Universa ex materia & Deo constant.* Alterum est *Laëtantii* Lib. VII. cap. 3. *Stoici Naturam in duas partes dividunt : unam quæ efficiat , alteram , quæ se ad faciendum tractabilem præbeat : In illa primam esse vim sentiendi , in hac materiam , nec alterum sine altero esse posse , quæ ultima verba Cicero Acad. quæst. Lib. I. ita explicat : Neque enim materiam ipsam coherere*
potu-

potuisse si nulla vi contineretur, neque vim sine aliqua materia. Observet hic Lector, aperte duas res, duas partes, & substantias a Stoicis memorari: una dicitur, *efficiens, ratio, causa*; altera *materia, res iners ad omnia parata*. Habemus ergo duas substantias, non unam. Hæ substantiæ certe non fiunt una, postquam *causa, ratio, materiam* quo vult versat: Conjunctionis ratio secundum citata loca in eo consistit, quod mundus, id est, partes Universi plane consistere, suamque formam, pulchritudinemque habere non possent, *sine causa & ratione*; & vicissim quod Deus secundum *Ciceronem* vim suam potestatemque exercere non posset, nisi esset materia: Quod igitur mundus tam eleganter ornatus, compositusque sit, id Dei perpetuæ jugique præsentia tribuendum; nunquam juxta hæc loca dicitur, de quo tamen quæstionis summa est, quamprimum *causa, vel ratio, ad materiam* accesserit, in unum utramque substantiam ita fuisse fusam, ut Deus fuerit mundus & mundus Deus. Hinc aperte *Seneca in rerum natura* duo esse ait, ex quibus omnia fiant. Non per unam Substantiam varie mutabilem omnia decurrere. Regerit *Thomasius* aliique, Stoicos causam illam pro subtilissimo igne habuisse. (*) At ego dico, Stoicos cum de *causa & ratione* locuti sunt, omnia attributa, quæ facultati intellectuali competunt, adscripsisse Deo, quod hactenus quidem

N 5 dem

(*) Hanc sententiam *Thomasi* gravissimis rationibus & testimoniis impugnat *Cl. Brugmannus* loco citato, quæ vero, cum ad summam disputationis nostræ non pertineat, non hic adducimus.

dem ad discrimen illud a Stoicis positum sufficit: Præterea non sequitur Deus purissimus ignis conjunxit se materiæ inertî, eamque in partes versat, Ergo Deus unum fit cum materia. Adhæc ubi manent illa loca in Disfertat. mea allata, in quibus Deus secundum Stoicos præscire nexum rerum dicitur, finesque intendisse?

Sequitur *Tertia propositio: Stoici crediderunt id esse Deum mundo, quod anima corpori.* Ita Seneca epist. 65. *Quem in hoc Mundo locum Deus obtinet, hunc in homine animus: quod est illic materia, id nobis corpus est.* Eodem modo loquitur Laërtius de Zenonis opinionibus agens: Sit autem ita atque exhibeat mens divina idem officium mundo, quod anima corpori, num ergo duæ illæ substantiæ non amplius sunt distinctæ? num mens nostra corpori adglutinata, vel ante conjunctionem cum corpore, vel post solutionem nihil est? certe Stoici unitatem Dei, licet mundum jugiter permeantis constanter professi sunt: hinc Laërtius in Zenone: *Ἐν εἶναι Θεοῦ, καὶ ὄντι, καὶ ἐμπαρμένῳ, καὶ Διῶ.* Quomodo autem sic loqui possent, si mundus a Deo plane respectu essentiæ numericæ distinctus non effet? quomodo Jupiter, post factam mundi conflagrationem subsistere potest, si cum mundo unam eandemque absolvit substantiam? in Deum autem, secundum Stoicos, conflagrationem mundi vim suam non exercere ipse fatetur *Thomasius* loco citato Disfertat. VII. Idem potest aliis confirmari locis. Unum sufficiat Senecæ testimonium qui epistola nona ita ait: *Qualis futura est vita sapientis si sine amicis relinquatur in custodiam coniectus, aut in desertum littus ejectus, qualis est Jovis, quum resoluto*

soluta mundo, & Diis in unum confusis paulisper cessante natura acquiescit sibi cogitationibus suis traditus.

Quarta propositio: Deum & Materiam constituere Stoicis unum per se compositum. Probare hoc vult *Thomasius* longa oratione *Lactantii*, *Stoicos Lib. VII. cap. 3. insectantis*: At re vera quarta hæc propositio nonnisi est confectarium tertiæ. Si enim Deus in mundo, quod mens in corpore efficit, videtur Deus cum mundo *Ἐν ὑφίσταμεν* æque conficere, ac mens juncta corpori hominæm constituit: Quando Stoici dixerunt, Idem esse Deum mundo, quod mens corpori, potest sine dubio illud Confectarium elici, quod quarto loco ponit *Thomasius*: At vehementer dubium, utrum Stoici, quando Deum mundo ita adesse dixerunt, ut mens corpori adest, contenderint, plane omnia officia, munera, eandem plane conjunctionis rationem & efficientiam Deum in mundo & mundum vicissim in Deum habere, quæ resultare possunt ex mutuis mentis & corporis adfectionibus. Hoc eo usque ego extendere nollem; nisi ipsissima eorum verba docerent propositionem illam tertiam ita esse intelligendam. Sane antequam mundus in ordinem esset digestus, Deo consilium aliquod Stoici tribuerunt mundi exornandi, quo posito affirmandum, tam arctam tum nondum fuisse conjunctionem. Quicquid autem de eo sit, non conficitur, si vel maxime confectarium illud admitteremus, ex Deo & mundo unam fieri substantiam, juxta Stoicos, quod unice probandum incumbit. Notum est insuper Stoicos de multis non adeo accurate atque perspicue locutos, vel solus *Seneca* exemplo esse potest. Ex ejus *Scriptis* multæ propositi-

positiones manifeste sibi invicem repugnantes colligi possent. Quod & ut supra audivimus, factus est Cl. Moshemius. Præter ea, quæ in Disser-
tatione mea J. Thomasio opposui, aliquid hic ut propositioni meæ sua constet veritas est adjiciendum & probandum Stoicos Deum a mundo & materia distinxisse. Videamus hoc primo respectu materiæ. Præter locum citatum Laërtii multa alia sunt loca allegata Menagio ad Laërtium Lib. VII. Sect. 134. Lipsio phys. stoicæ Lib. II. cap. IV. Gatakeri ad Anton. Lib. II. Sect. 134. v. sq. Ex innumeris unum tantum superaddimus Zenonis nempe apud Stobæum in Electis physicis dicentis: *ὈυσΙΑΝ εἶναι τὴν τῶν ὄντων πρώτην ὕλην, ταύτην τε πασῶν αἰδιον, ἕτε πλείω γενομένην ἕτε ἐλαττω.* Ex quo recte colligit doctissimus Brugmannus in Dissertatione pag. 13. meditationis meæ laudata, Stoicos Deum realiter a materia distinctum esse professos. Qui enim inquit (pag. 28.) duo comminiscuntur principia, quod Manichæorum est, plane diversa, materiam atque Deum, hi commiscere eadem, aut pro una substantia venditare nequeunt. Quod si vero nonnemo interferat, materiam omnem a Stoicis ut a Spinoza pro attributo Dei haberi potuisse, huic opponimus prædicata sequentia, quibus Stoici materiam atque Deum distinguunt: scilicet materia est substantia composita, Deus ratio spiritualis: materia iners & bruta patitur; Deus vita & vivendi virtute præditus: materia mutabilis est in elementa & formas; Deus non item. Materia est mali Origo & subjectum; Deus nil nisi bonum operatur: materia est independens a Deo; Deus nil negotii cum ea habet nisi quatenus formando eam disposuit.

suit. Hactenus Cl. Brugmannus. Facile insuper etiam ostendi potest Eosdem Deum cum mundo non confudisse, neque pro una eademque substantia habuisse. Præter ea quæ in Disert. mea adversus Thomassium dicta sunt, sequentia observari velim: Et primo quidem apertum est testimonium Senecæ Epist. 65. dicentis; Stoicis placet unam causam esse, quærimus quid sit causa? ratio faciens id est Deus; multum interest inter opus & causam Operis: probat hoc definitio Mundi apud Laërtium in Vita Zenonis segm. 138. quæ sic sonat: *Συσήμα ἐξ ἔργου καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν τέτοις φύσεων. Ἡ συσήμα ἐκ Θεῶν καὶ ἀνθρώπων καὶ τῶν ἐνεκὰ τέτων γεγονότων*: Verum est quod Stoici aliquando mundi nomine Deum solum, aliquando Deum cum Creaturis intelligant. Prior acceptio (verba sunt laudati Brugmanni) metonymica est, denominatione a potiore sc. forma & anima mundi facta: posterior vero inde nascitur, quia Deum formam mundi informantem, ut Scholastici perhibent, autumant: utraque adhibetur ut Deo magnitudo sua reddatur, nihil enim majus excogitari potest, quam si opus suum & extra & intra teneat, ut Seneca loquitur. Neutra quidem identitatem substantiæ divinæ & humanæ arguit, neque enim verba, sed verborum sensus æstimari debet. Probatur insuper diversitas mundi juxta mentem Stoicorum ex eo, quod Illi credebant mundum nonnisi modificationibus a materia differre: Quod si hoc est, Deus æque a mundo ac a materia distinctus est. Prius asserit Plutarchus de placit. philosoph. cap. IX. dicens ex mente Stoicorum: *Ἦλη ἐστὶ τὸ ὑποκειμενὸν πρῶτον γενεσῆαι καὶ φθορὰ καὶ ταῖς ἀλλαῖς μεταβολαῖς*. Hinc teste Laërtio

tio Stoicis mundus habetur qualitas rerum omnium. Ἔστι inquit κόσμος ὁ ἰδίως ποσὸς τῆς τῶν ὅλων ἕστας. Est igitur mundus in se spectatus res ex ingenti particularum materiæ massa constans, cui demum accedente causa efficiente suus constat Ornatus. Præterea & ex eo hæc mundi & Dei diversitas potest ostendi. Nimirum Deus secundum Stoicos ab æterno non fuit conjunctus cum mundo, sed inertem materiam digessit, & post conflagrationem mundi, uti ante docuimus, Deus subsistit solus. Denique ipse Anton. Philosophus mundum ut magnam Civitatem, Deum ut ei inhabitantem considerat, vide passim A. Philosophum. Inspiciatur ipsa disertatio Cl. Brugmanni, qui ultimis thesibus prolixius hæc deducit.

Quinta propositio. Mundo & Deo intercedit juxta Stoicos nominum communicatio: Ita Laërtius in Zenone: Λεγῶσι τε τὸν κόσμον τριχῶς αὐτὸν τε τὸν Θεὸν καὶ αὐτὴν δε διακοσμησὶν τῶν ἀστέρων καὶ τρίτον τὸ συνεχῆκος ἐξ ἀμφοῖν. Insuper ait *Thomasius* ipsos mundi partes ipsas Deos fecisse. Probat testimonio *Ciceronis* in *Lucullo* dicentis: *Erit persuasum etiam Stoico, solem, lunam, stellas omnes, terram, mare, Deos esse, quod quædam animalis intelligentia per omnia ea permeet & transeat.* At probandum erat, hanc nominum communicationem involvere rerum ipsarum commutationem, & confusionem. Certe hæc imputatio ἀκυρολογία sermonis est adscribenda. Ne solus autem sapere videar, citabo *Virum*, cujus iudicium, scio, mecum dissentientes magni facient. Is est Doctissimus *Mosheimius* in luculentis adnotamentis ad *Cudworthum* pag. 507 ita dicens: *Neque illis majorem haberi fidem posse putem, qui terram, aquam, ignem & nescio*

scio quas alias naturæ rerum partes a Stoicis in Deorum ordine repositas esse, scriptum reliquerunt. Loquendi quæ Stoicis usitata erat ratio, effecit, ut opinor, unice, ut multi tam prave de hoc genere sentirent. Vim nimirum divinam per naturam uniuscujusque rei pertinere, existimabant: quam propter causam rem unamquamque Deum & vocari posse quodammodo censebant, & vocabant etiam sæpenumero. Res ipsa, inquit Stoicus apud Ciceronem de Nat. D. Lib. II. Cap. XXIII. disserens, in qua vis major inest aliqua, sic appellatur, ut ea ipsa vis nominetur Deus. Idem paulo ante: Illud quod erat a Deo natum, nomine ipsius Dei nuncupabant. Ex quo factum ut multi, quos harum loquutionum vis fugiebat, existimarent, ipsas naturæ rerum partes pro Diis singularibus & per se constantibus a Stoicis haberi: a qua tamen illi sententia prorsus aversi erant. Nomina unius Dei varia pro varietate munerum & virtutum, quibus præditus esset, circumferri patiebantur: sed ad unam hæc omnia vocabula naturam pertinere, diversa ratione vim suam declarantem, existimabant. Seneca de Benefic. Lib. IV. Cap. VII: Quæcunque voles, Deo nomina proprie aptabis, vim aliquam effectumque cælestium rerum continentia. Tot appellationes ejus possunt esse, quot munera: & Athenagor. Apolog. pro Christian. pag. 28. Stoici etsi nominibus pro diversitate materiæ per quam Spiritum Dei penetrare ajunt, aliis atque aliis utentes, multiplicare Deum videntur, re ipsa tamen unicum esse Deum statuunt. Hactenus præstantissimus Moshemius. Cujus responsio simul satisfacit sextæ propositioni a Thomasio contra Stoicos allatæ: quæ ita sonat:

Deo & mundo proprietatum quoque, juxta Stoicos, intercedit communicatio. Probat hoc aliquot locis:

unum

unum *Ciceronem* in *Lucullo* ita dicentem audiamus: *Approbabit Stoicus, hunc mundum esse sapientem habere mentem, quæ & se & ipsam fabricata sit, & omnia moderetur, moveat, regat.* Certe & hæc accusatio nonnisi nititur quibusdam minus accuratis Stoicorum argumentationibus, quibus probare volere, mundum hunc a causa sapiente omniaque permeante & ciente factum. Legatur liber secundus *Ciceronis* de *Nat. Deorum*, ubi Stoicorum argumentationes & *Cotta* Academici argutas cavillationes deprehendes: manifestum erit, injuriam Stoicis fuisse illatam, atque *Adversarios* ad verba potius, quam ad scopum rationationum attendisse. Dudum hoc præter alios observavit *Cudworthus* Tom. I. pag. 504. sq. Non autem negamus, & potuisse & debuisse Stoicos de hoc argumento clarius loqui, neque diffitemur eosdem, dum *Providentiam*, & immensam *Dei Vim* extendere bono, ut credo, animo, voluerunt, minus provide ac circumspicte sæpe locutos: Sed hæc contra *Thomasium* sufficiant, redeamus ad *Buddeum*. Is ita pergit contra me disserendo.

„ Quantumvis itaque splendida etiam sint illorum de *Providentia* divina dicta: errorem tamen, qui illis tegitur, non potest non statim deprehendere, qui tum ad notionem *Dei*, quæ animis illorum insedit, tum ad reliqua principia eorum propria & domestica respexerit. Atque ita plurima eorum se habent effata, ut incautis hypothesiumque eorum ignaris futurum cum facere queant; simul tamen secundum verum & genuinum eorum sensum cum doctrina de fato optime cohærent, ut nihil inde, quod huic repugnet, colligi, queat. Quædam

dam tamen rursus occurrunt, quæ cum sententia de fato conciliari nequeunt; quorsum cumprimis magna illorum de libertate pronuntiata pertinent. „

Resp. II.) Qualibus proprietatibus Deum instructum esse dixerint Stoici supra in Dissertatione fatis dixi. (2.) B. Vir non explicat, quid ergo tandem eos putaverit de fato statuisse. Concedit ea, quæ de libertate ab ipsis constanter dicuntur, ita esse comparata, ut cum propositionibus quibusdam, quas de fato in medium protulerunt, conciliari non possint. At hoc ipsum ego in Dissertatione volui probare ex testimoniis quæ supersunt; Systema apte inter se connexum concinnari haud posse, neque adeo in re dubia attendendum esse ad ea sola, quæ de fato dicuntur, sed & ad ea, quæ contra dixerunt idque clarissimis verbis. Mirum est Cl. Virum nec verbo meminisse eorum, quæ contra *Thomasium* de Fato Stoicorum agentem disserui, ad ea enim, si in responsis suis attendere voluisset, gravioribus opus fuisset argumentis. 3.) Verum est, Stoicos, doctrinam de fato & libertate conciliare non potuisse, at num ideo tantopere sunt exagitandi? O quam iniquam in nos ponimus legem, qui dum alios exagitamur, in hoc argumento obliviscimur difficillimarum objectionum, quas omnis generis Adversarii contra receptam sententiam Christianorum in medium proferre possunt. Quis tandem ille Theologus aut Philosophus est, qui doctrinam de Providentia & Libertate ita explanavit, ut nullus supersit scrupulus aut nodus vindice dignus?

„ Illud scio (ita pergit B. Vir) tam aperta,
 „ tam evidentia illorum de ineluctabili quodam
 „ fato esse asserpta, ut solem ipsum luce sua pri-

„ vare velle videatur, qui ista de Providentia di-
 „ vina explicare velit: Ex iis, quæ magno nu-
 „ mero proferri possent, unicum tantum M.
 „ Aurelii Imperatoris recitabo, quod ita
 „ comparatum est, ut nullam prorsus exceptio-
 „ nem admittat Lib. VII. Sect. 9. pag. 134.
 „ Hic fati immutabilem & indeclinabilem ne-
 „ cessitatem sacri nodi nomine referendo forte
 „ nodum Herculis aut Jovis Catenam Homero
 „ memoratam designat, quo omnia ita inter se
 „ implexa, ut alterum sine altero esse nequeat,
 „ seu ut posito altero, non possit non alterum
 „ consequi. Idque tam firmiter Antonino per-
 „ suasum fuit, ut sæpissime repetat & nunquam
 „ non inculcet. „ Vide Lib. VI. Sect. 28. pag.
 122.

Resp. Antequam loca ipsa, ad quæ provocat
 B. Vir. adducamus, hoc unum monebimus; esse
 nimirum loca in Stoicorum Scriptis, quæ indecli-
 nabilem ejusmodi necessitatem inferant; sed &
 dari his ipsis contraria, quod ex Disertatione no-
 stra de Fato liquet, & aliis testimoniis mox addu-
 cendis amplius constabit: Quæ omnia docent,
 Stoicos ipsos sibimet in hoc argumento non con-
 stitisse, neque adeo certum aliquod & fixum, cer-
 tis propositionibus innixum Systema, de Fato
 ex eorum Scriptis confici posse. Fatetur ipse
Buddeus doctrinam Stoicorum de Providentia &
 Fato *discordare* quam maxime. Adferamus jam
 loca ad quæ B. Vir. prouocat. Prior ita sonat:

Πάντα ἀλλήλοις ἐπιπλεκῆσαι καὶ ἡ συνδεσις ἱερά καὶ
 σχεδὸν τι ἕδεν ἀλλότριον ἄλλο ἄλλω. Συγκαταλέλεκται
 γὰρ καὶ συγκοσμεῖ τὸν αὐτὸν κόσμον. Κόσμος τε γὰρ
 εἰς δια ἀπάντων. Θεὸς εἰς δια πάντων, καὶ ἕστια μία
 καὶ

καὶ νόμος εἷς, λόγος κοινός πάντων τῶν νοερῶν ζῶων, καὶ ἀλήθεια μία. Εἶγε καὶ τελείῃς μίᾳ τῶν ὁμογενῶν καὶ τε αὐτῆ λογῆ μελεχόντων ζῶων. i. e. *Omnia sunt sibi invicem implexa & vinculo quodam sacro sibi invicem sic devincta, ut nihil alterum ab altero sit alienum. Coordinantur enim simul, eundemque mundum cohonestant. Etenim & mundus unus, & Deus unus est in omnibus, & materia una, & lex una: ratio nempe animantium intelligentium omnium communis & veritas una. Siquidem & perfectio una animantium sibi invicem congenerum ejusdemque rationis participum.* Alter locus ita sonat: Πολλὰ κίς ἐν θυμῷ τῶν ἐπισυνδεδῶτων πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ σχεσίῳ πρὸς ἀλλήλα. Τρόπον γὰρ τινὰ πάντα ἀλλήλοισ ἐπιπέπλεκται καὶ πάντα κατὰ τὸ τοιοῦτο φιλεῖ ἀλλήλοισ ἐστὶ, καὶ γὰρ ἄλλο ἐξῆς ἐστὶ τὸ τοιοῦτο διὰ τὴν τοπικὴν κοινήσιν (alii legunt & forte rectius κινήσιν) καὶ συμπτῶσιν καὶ τὴν ἐνώσιν τῆς ὕστας. i. e. *Perpende tecum jugiter rerum omnium, quæ in mundo sunt, connexionem mutuam, quamque ad se invicem adfectionem habeant: sunt enim omnia quodammodo sibi invicem implexa, atque ea ratione sibi invicem amica. Alterum enim alterius consequens est: & per connexionem localem & per conspirationem mutuam, & per materiae continuitatem.*

Priorem locum quammaxime urfit Vir Doctissimus & conjunctissimus Jacobus Brukerus singulari Epistola data ad Cl. Schelhornium communem Amicum, quæ inserta est *Amœnitat. Literar. Tom. VII.* Quid mihi, occasione disputationis hujus, de citatis B. Viro, Amicoque Eruditionis laude florenti, in mentem inciderit dicam: Et primo quidem, quod ad locum priorem spectat, non adeo mihi videtur clarus atque perspicuus, ut ex eo solo fatalem illam omnium rerum necessitatem

rite probari posse putem. Sano sensu possunt omnia dici sacro vinculo connexa: Id est, voluntate divina cuncta inter se ordinata. Nemo certe dixerit, ferro & adamantino propterea vinculo omnia esse connexa, si ponatur inter omnes res hujus mundi talem esse Ordinem, ut unoposito alterum sequatur. Probandum, hanc rerum omnium conjunctionem in ipsa materiae natura esse radicatum, neque ullam operam Causæ primæ ejusque sapientissimi Moderaminis intercessisse: postremum falsum esse, clarissimis testimoniis probavi in Dissertatione meâ & deinceps amplius demonstrabo. (2.) Conjunctionis illius ratio in eo ponitur, quod sit unus mundus; unus Deus; una materia; una lex. Num hæc tandem significant, Deum cum materia vel mundo ita esse conjunctum, ut Deus profus nihil sine materia facere possit? Ego certe sensum illum deprehendere non possum. Post tot loca Veterum, quibus probant, Stoicos Deo potestatem mundum ordinandi concessisse, nil aliud ex citato loco concluderim, quam hoc, sive nimirum ad materiam respiciamus, sive ad mundum, sive ad Deum in mundo jugiter operantem, sive denique ad normam, juxta quam creaturæ ipsæ sensu præditæ agant; neque casum, neque cæcam fortunam locum habere, sed omnia rite inter se esse connexa, copulataque. Certe nisi aliunde jam Stoicorum sententia sit perspecta, vix ac ne vix ex hoc uno loco fatalem rerum necessitatem probaveris. (3.) In posteriori loco nullus sermo est de conjunctione mundi & Dei; sed partium mundi inter se.

At regerit Cl. *Buddeus* posterioris loci mentionem faciens: *Dum πάντων ἐν τῷ κόσμῳ omnium quæ in mundo sunt ἐπισυνδεδέναι*, connexionem mutuam, adferit, non potest non eodem vinculo, seu sacro nodo Deum ipsum constringere, quippe qui pars mundi est, ut ipsimet Stoici docent. Hinc & in priori loco non tantum rerum omnium implexam & concatenatam conjunctionem seu sacrum aliquem nodum adferit, sed inde quoque hoc probat, quod mundus unus in omnibus, καὶ ἕσται μία essentia una sit. Quæ qui paulo accuratius consideraverit, facile perspiciet, Stoicos per Providentiam nihil aliud, quam necessariam omnium consecutionem a Deo isto cum rebus omnibus ceu anima quadam mundi arctissimo vinculo conjuncta & omnia permeante & nihil aliud quam quod secundum Naturæ ordinem necessario agere debet, efficiente, ortam intelligere, aut intelligere posse. Nemini quoque obscurum esse potest, quid Antoninus sibi velit quando dicit; καὶ νομος ἐστὶν, λόγος κοινὸς πάντων τῶν νοερῶν ζῶων. Omnia scilicet ad Deum illum omnia permeantem & ex necessitate naturæ efficientem redeunt, a quo quicquid secundum istam Naturæ necessitatem peragitur, id omne, Legis, Providentiæ, & rationis nomine venit.

Respondeo (I.) Verum est mundum in sermone Stoicorum aliquando Deum & Universum denotare. At non semper: heic loci nulla Dei fit mentio. At pone mundi nomine Deum & mundum comprehendi, dicique omnium esse Ἐπισυνδεδέναι, num igitur probatum est; Ergo Deus cum materia necessario est conjunctus; Ergo in materiæ & naturæ Dei necessitate hæc mundi adspectabilis forma quærenda? Quid sibi tandem volunt omnia argumenta Stoicorum, quæ ex ordine Universi petuntur ad demonstrandum Entis sapientis-

fimi existentiam, si putarunt cuncta, quæ sunt, non posse non ita existere? Quid de uno mundo, lege una &c. sentiendum jam dixi. Cur ad hæc omnia, quæ in Dissertatione allata sunt, altissime silet Vir præstantissimus? (2.) Quæ de definitione Providentiæ heic a B. Viro ex mente Stoicorum dicuntur, precaria sunt atque hypothefi Auctoris nituntur. Non probandum omnia in mundo inter se esse connexa, quod nemo sanus in dubium revocaverit; sed omnium quæcunque existunt, & rationem modumque existendi, repetenda ex ipsius materiæ indole naturaque, Deumque in ordine hoc mundi constituendo partes nullas habuisse, nullos fines intendisse. Hoc autem ex Scriptis Stoicorum probari posse quamma-xime dubito. Ut autem hoc pateat, non provocabo ad loca illa in Dissertatione mea allata, quibus ex mente Stoicorum Deus in exornando mundo fines intendisse dicitur; Sed ad alia ex ipso *Antonino* petita, ex quibus apertissimum erit connexionem illam rerum omnium divino consilio esse factam. Ita Lib. V. Sect. 30. ait Imperator: *Ὁ τὸ ὅλας ὕψι κοινωνικός. Πεποίηκε γὰρ τὰ χειρῶν τῶν κρείττωνων ἐνεκεν. Καὶ τὰ κρεῖττα ἀλλήλοις συνηρμόσεν, ὅρας πῶς ὑπέλαξε, συνέλαξε, καὶ τὸ καὶ ἀξίαι ἀπενείμειν ἕκαστοις, καὶ τὰ κράτιστευοντα εἰς ὁμονοίαι ἀλλήλων συνηγάγε. i. e. Universi NB. mens communionis mutua amans est. Itaque deteriora quævis præstantiorum causa fecit: præstantiora sibi invicem conciliavit. Vides ut res singulas ordine justo subdiderit, congesserit, pro dignitate sua suum cuique attribuerit, præstantissimas mutuo sibi invicem consensu devinxerit.* Lib. VIII. Sect. 20. Natura rei cujusque rationem habet; tam ad finem quam ortum & durationem &c. Eodem libro Sect. 35. omnes facultates

tates homo a φύσει των λογικων accepisse dicitur. Lib. IX. Sect. 1. dicuntur homines omnes ab Universi Natura facti, ut sibi invicem profint. Lege universum articulum : Ubi cum primis attende, & uncta dici facta *juxta antiquissimum Providentiæ motum.* Lib. X. Sect. 5. *Quicquid tibi contingit; ab æterno destinatum est tibi: causarumque series sibi invicem implexarum tui ipsius subsistentiam cum casu illo ab æterno conglomeravit.* Similem in modum *Arrianus* Lib. I. Cap. XII. *Illud est erudiri, si discas ita velle fieri omnia, ut fiunt Quomodo autem fiunt? ut æstas esset & hyems, ut fertilitas & sterilitas, ut virtus & vitium, & omnes id genus repugantiæ, ut inter se universa consentirent. Unicuique nostrum etiam corpus & partes corporis, & rem familiarem & socios dedit. Hujus igitur dispositionis memores ad institutionem sic accedere debemus, non ut rerum naturam mutemus, (id quod nobis neque conceditur neque expedit): sed ut eo rerum nostrarum statu qui est, quique ab ipsa natura institutus est, contenti, nostrum animum iis quæ sunt accomodatum habeamus. . . . an indignaberis, & ea moleste feres quæ sunt a Jove constituta? quæ ille Parcis præsentibus & ortum tuum decernentibus definiit ac descripsit?* Lege Caput VI. Lib. I. In quo præclare admodum de Sapientissimi Creatoris sapientissimo mundi regimine loquitur. Taceo innumera loca quæ afferri possent in hunc finem. Hæc certe ita comparata sunt, ut aliud per rectæ interpretationis leges significare non possint, quam *consilio & ratione* mundi partes inter se cohærere. Quod si in contrarium loca adferas, ex quibus videtur colligi, Deum non potuisse non mundum ita formare, aut Dei cum mundo arc-tius esse vinculum, quam ut Deum libere agen-

tem pronuntiare possimus; nihil aliud concludi potest, quam hoc; Stoicos nimirum neque clare & satis circumspicte locutos, neque Systematis alicujus partes omnes inter se rite coagmentasse. Atque ita mea opinione respectu Fati Stoicorum hæctenus judicium est suspendendum. Facile interim patior alios hac in parte a me dissentire. Neque mirum est, in diversa abiisse modernos Eruditos circa hoc argumentum, cum ipsi Stoici sibi per omnia non constiterint. Coronidis loco adjiciam testimonium Viri Oculatissimi mecum existimantis, durius quam par est Stoicorum Decreta a quibusdam repræsentata fuisse: Is est doctissimus *Ditton*, qui egregio libello de veritate Resurrectionis Christi ita pronuntiat pag. 382: *Ce n'est pas que quelques anciens Philosophes n'ayent reconnu comme nous cette Providence bonne & sage qui preside a tout ce qui se fait sur la terre. Salluste la fait en particulier d'une maniere tres forte & tres systematique. Mais qui nous peut surprendre c'est qu'un Stoicien l'ait fait aussi, & que M. Antonin ne se soit pas exprimé d'une façon moins precise. Il est vrai que ce Prince eut extremement du merite; mais enfin ce qu'il dit de la Providence ne s'accorde pas trop avec les sentiments de la Secte, si tant est, que ces sentiments ayent été ce que l'on en croit d'ordinaire. Il se pourroit bien: qu'on nous les ait infidelement exposer, & je ne saurois dissimuler qu'a mon avis on doit les avoir mal compris sur bien de choses & particulièrement sur la part que Dieu prend aux affaires humaines. On n'a qu'a comparer ce qu'en ont dit Epictete, Seneque, & M. Antonin, & l'on verra qu'ils crurent une Providence divine.*

T A N T U M.